

Програми
інтегрованого курсу
“Мова Романі та Ромська література”

для 5- 12 класів загальноосвітньої школи
з українською мовою навчання
з вивченням мов національних меншин

Кердарја

Јермошкіно Серго, Нікеско

чІібенвадарі, ськлјарі анді ськлјовні №13
 Одесате, сьтјарарі андо Одесако раштрако
 канибенгокІер (1983-2002),
 баро ле Романо конгресоско Одесако
 чакресте, баро ла Одесакі Романі
 бельвель ськлјовнјакі

Мысыкі Іріні, Јоргескі

чІібенвадарі, сыкаді ле філософіјако
 канибнате, досенті ко філософіјако ві
 сосіјовадеско котор андо
 Телукрајінако тІемеско сьтјарвадеско
 канибенгокІер, форо Одеса

Кондур Земфіра, Анатолескі

санак'јавадарі, барі ла Романі
 ськлјовнјакі андо форо Ізмаїл, Одесако
 чакро

Семенові Олена, Сергескі

ськлјарі англуні ськлјовнјакі,
 і ськліібнангірі етновадескі таро ськкотор
 о пІурімосвадеско андо Одесако раштрако
 канибенгокІер

Автори

Єрмошкін Сергій Миколайович

філолог, вчитель ЗОШ №13 м. Одеси,
 викладач Одеського національного
 університету (1983-2002),
 голова Одеського обласного Ромського
 конгресу, директор Одеської вечірньої
 Ромської школи

Мисик Ірина Георгіївна

філолог, кандидат філософських наук,
 доцент кафедри філософії та соціології
 Південноукраїнського державного
 педагогічного університету, м. Одеса

Кондур Земфіра Анатоліївна

філолог, директор Ромської школи м.
 Ізмаїл Одеської області

Семенова Олена Сергіївна

вчитель початкової школи, студентка
 відділення етнології історичного
 факультету Одеського національного
 університету

Зміст

Пояснювальна нотатка	4
Програма 5 класу	8
Програма 6 класу	10
Програма 7 класу	12
Програма 8 класу	14
Програма 9 класу	15
Програма 10 класу	17
Програма 11 класу	18
Програма 12 класу	19

Пояснювальна записка

Програми інтегрованого курсу “Мова Романі та Ромська література” для 5-12 класів загальноосвітньої школи з українською мовою навчання з вивченням мов національних меншин (далі - програми) укладені відповідно до вимог “Державного стандарту базової і повної освіти”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №24 від 14 січня 2004 р., та визначають зміст, обсяг і вимоги до вивчення названого курсу у школах, в яких передбачені 2 (у старшій школі - 1) години на тиждень для вивчення мови національної меншини (інваріантна частина). Програми можуть бути використані й у загальноосвітніх школах з іншими мовами навчання, в яких вивчення мови національної меншини передбачене за рахунок годин варіативної частини.

Предметом цих програм є Ромська мова, Ромська література, основи Ромської історії та культури. Ромська мова (далі - Романі)¹ є єдиним представником в Україні індійської групи індоєвропейської родини мов, на всіх мовних рівнях має значні відмінності від інших мов народів України, у тім числі й індоєвропейських. Особливістю сучасного стану Романі є відсутність усталеної літературної форми, доволі велике діалектне розмаїття (яке, проте, не заважає спілкуванню). Утім, протягом останніх 15 років йде активний процес перетворення Романі з мови виключно побутового спілкування на багатофункціональну мову, зокрема відбувається становлення літературної норми на основі творчого оброблення та наукового узагальнення діалектного мовлення.

Зважаючи на особливості історії Ромського народу, через які він не мав і не має власної держави та проживає в різних країнах світу, передусім - Європи, Ромську літературу, представлену у програмах, складають твори Ромських авторів з різних країн.

Суб'єктами програм є всі учасники навчально-виховної роботи у загальноосвітніх школах, але насамперед: а) учителі-філологи та б) учні-Роми, які раніше не вивчали Романі мову та літературу, але володіють мовою на рівні побутового мовлення.

Основними цілями інтегрованого навчального курсу "Мова Романі та Ромська література" є формування та розвиток мовних знань і мовленнєвих навичок та умінь, потрібних і достатніх для забезпечення нормативного усного та письмового спілкування, ознайомлення з основами історії та культури Ромського народу та розвиток національної самосвідомості.

Для досягнення названих цілей під час навчання Романі та Ромської літератури вирішуються такі завдання:

1. Лінгвістичне: формування та розвиток певних знань про мову в цілому та Романі

¹ За індійською традицією мови називаються одним словом - гінді, панджабі, гуджараті, маратхі тощо.

зокрема (структура, функції походження та історія, роль для людини, народу, у суспільстві).

2. Мовленнєве (комунікативне): формування та розвиток навичок та умінь слухати та розуміти усне Ромське мовлення, читати, писати та розмовляти на Романі, національного мислення.

3. Літературне: прилучення до Ромської усної художньої традиції та до Ромської літератури як частини світової літератури. Розвиток творчих здібностей дитини, читацького, художнього та естетичного смаку.

4. Народознавче: формування та розвиток знань про Ромську історію та культуру, спільну історію Ромів та інших народів України.

5. Виховне: виховання громадянськості та патріотизму, ромської самосвідомості та поваги до інших народів, їх мов та культур і традицій. Виховання історичної самосвідомості.

Відповідно до Державного стандарту **мовна лінія** у навчанні представляє фонетичну, лексичну, словотворчу, морфологічну, синтаксичну та правописну системи Романі. Зважаючи на те, що Ромські учні зазвичай володіють українською мовою (чи також / або Російською) та вивчають її як мову навчання у школі, вивчення Романі доцільно проводити у порівнянні з системами української мови. Певні відомості учні отримують із історії Романі у зв'язку з її індійським походженням.

У 5-ому класі учні опановують писання рідною мовою Ромським кириличним письмом (абетка на основі кирилиці), у 6-ому - Ромським латинським письмом. Програма не встановлює обмежень чи "привілеїв" для цих графічних форм Ромського письма, й учитель на свій розсуд використовує їх, виходячи з потреб та можливостей конкретних учнів (групи, класу). Але бажано, щоб учні користувалися обидвома абетками. У 9-ому класі учитель має дві години для ознайомлення учнів з лекіпе - Ромським письмом на індійській основі (утім, вивчення цього письма не є програмним завданням).

Комунікативна лінія (мовленнєва) передбачає формування мовленнєвої компетенції учнів, тобто й вивчення основних мовленнєвознавчих понять, і набуття учнями навичок та умінь в усіх основних видах мовленнєвої діяльності. Зважаючи на традиції народу, особлива увага у 5-7 класах приділена аудіюванню та усному мовленню.

Лінії **літературного компоненту** (аксіологічна, літературознавча) представлені добром різних за темами, видами, жанрами тощо оригінальних фольклорних та літературних текстів. Частина текстів є перекладами з фольклору та літератур інших народів України. Особливо передбачене ознайомлення учнів з давньоіндійською літературною традицією, фольклором індійських народів та основними фігурами літератури Індії (Сомадева, Калідаса, Р.Тагор, Ш.Чоттопаддхай та ін.). Вивчення літератури спирається на літературознавчі поняття, вивчені у відповідному класі у курсах української та зарубіжної

літератур.

Народознавча (ромологічна) лінія реалізується через ознайомлення учнів з основами історії та культури Ромського народу як народу, котрий протягом майже тисячоріччя (а можливо - й понад) розвивався на засадах кочового ладу. Робота за цією лінією спирається на вміщених у підручниках та додаткових посібниках текстах, ілюстраціях, практичних завданнях.

Структурно програми для кожного класу містять:

- зміст навчання відповідно до кожної з ліній (мовної, комунікативної, літературної, народознавчої);

- вимоги до навчальних досягнень учнів.

Автори свідомі того, що навчання за цими програмами протягом наступних 5-6-7 років вестимуть учителі, які мають філологічну освіту з інших мов та літератур (та відповідне основне навантаження), оскільки підготовка вчителів-ромських філологів поки що не існує. Отже, такі вчителі застосовуватимуть в навчанні загальнопедагогічні та загальнометодичні принципи, загальні (спільні, придатні) для навчання будь-якої мови засоби та способи, вимоги та норми.

Зокрема йдеться про оцінювання навчальних досягнень учнів. Оцінюючи ці досягнення відповідно до єдиних критеріїв, затверджених Міністерством освіти та науки України, вчителям, утім, доцільно брати до уваги та враховувати, що Ромські школярі не мають ані літературномовного середовища, ані розвинутої системи рідномовних ЗМІ, ані інших засобів, котрі підтримують широку суспільно-мовну практику. Сучасний соціолінгвістичний стан Романі вимагає коригування критеріїв оцінювання навчальних досягнень саме з Романі.

Оцінювання, утім, на нашу думку має будуватися насамперед на принципах **особистісно орієнтованого навчання (ООН)**, оскільки саме ці принципи сповідують самі автори й тому, розробляючи програми, саме їх мали за методологічну та ціннісну основу. На наш погляд, ООН найкраще відповідає менталітету Ромських дітей, котрі, з одного боку, з малих років засвоюють прагматичне ставлення до життя й сприймають освіту як виключно засіб для забезпечення життєвих інтересів (власне когнитивний складник діє чи не в останню чергу). З іншого боку, чи не кожна Ромська дитина має виразну "виконавські" та творчі індивідуальність і хист - колективна пізнавальна діяльність з відкладеними (не наочними сьогодні) результатами сприймається дуже важко та за звичай призводить до втрати інтересу, мотивації, а відтак - кидання занять. У випадку вивчення рідної Ромської мови та Ромської культури мотивація, за нашими спостереженнями, є дуже високою - тут дається взнаки висока національна самосвідомість, бажання "бути як інші - писати та читати по-своєму", розуміння, що ці знання можуть забезпечити зв'язки з Ромами в інших країнах,

а відтак - можливість працевлаштування та бізнесу.

Ці програми є першою спробою запровадити Ромознавчий цикл до практики загальноосвітніх шкіл і тому вони є фактично проектом, а отже потребують широкого обговорення в Ромських організаціях, апробації у педагогічних колективах шкіл, де навчаються Ромські діти. Ми свідомі, що протягом 1-2 років роботи учителі-практики знайдуть у цих програмах хиби та недоліки, пропуски чи занадтості та матимуть конкретні пропозиції для вдосконалення програм.

5 клас (64 год., 2 год. на тиждень, резервний час- 4 год.)	
Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
<p>Вступ (2 год.)</p> <p>Романі - мова Ромського народу. Роми - один з народів України та світу.</p>	<p><i>Учні усвідомлюють</i>, що протягом навчання у середній школі вивчатимуть рідні мову та літературу як обов'язковий предмет, навчатися читати та писати на Романі, познайомляться з історією, традиціями та культурою свого народу.</p>
Ромські фонетика та письмо (12 год.)	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ромська абетка (кирилична). 2. Ромські звуки: творення, особливості вимови. 3. Відмінності між Ромським та Українським письмом. 4. Правопис ненаголошених голосних [e], [ы], [o] та звуку [:]. 5. Правопис придихових (аспірованих) приголосних [к´], [ч´], [п´], [т´], африкатів [дж],[дз]. 6. Правопис м'яких приголосних та голосних звуків після м'яких, шиплячих та африкатів. 7. Правопис букв на позначення звуків [x], [h], [g]. 8. Правопис звуку [□]. 9. Правопис кінцевих дзвінких приголосних. 10. Складування. Правила перенесення. 11, 12 Резервний час 	<p><i>Учні знають:</i> ромську кириличну абетку; відмінності між ромськими та українськими звуками та буквами; орфограми.</p> <p><i>Учні уміють:</i> читати невеличкі тексти з дотриманням орфоепічних норм та правильним інтонуванням; правильно використовувати букви Ромської кириличної абетки та писати найбільш вживані слова; списувати текст та самостійно перевіряти написане.</p>
Ромські фольклор та література (20 год.)	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ознайомлення з Ромським фольклор. 2. Ромські казки та приказки. 3. Ромські загадки. 4. Ромські прислів'я. 	<p><i>Учні знають:</i> про давньоіндійські епоси "Махабхарату" та "Рамаяну", про жанри Ромського фольклору (у порівнянні з фольклором інших народів), про Ромських</p>

<p>5. Ромські пісні.</p> <p>6. Загальна характеристика Ромської літератури. Індійська література.</p> <p>7. Герої "Махабхарати" та "Рамаїни".</p> <p>8. Казки індійських народів (2 год.).</p> <p>9. М.Козимиренко, Н.Рерго, Папуша, Л.Мануш, К.Рудевичс (вірши для дітей, на вибір учителя) (4 год.)</p> <p>10. В.Бамбула: 1-2 оповідання з "Циганська доля - що вітер у полі", Т.Фабіанова: оповідня "Як я ходила до школи" (4 год.)</p>	<p>дитячих поетів та письменників.</p> <p><i>Учні уміють:</i> розрізняти між фольклором та літературою; сприймати та розуміти з одного читання невеликі фольклорні та літературні тексти; ставити та відповідати на запитання за текстом; стисло переповідати почуте; складати та розігрувати діалоги за текстом; писати невеликі перекази почутого; декламувати вірші; пояснювати сенс прислів'їв; правильно відповідати на загадки.</p> <p><i>За наявності умов - знати та співати 3-4 Ромські пісні</i></p>
<p>Ромське слово (20 год.)</p>	
<p>1. Історія Ромських слів. Споконвічні та запозичені слова.</p> <p>2. Значення слів. Синоніми, антоніми, омоніми, пароніми. Фразеологія.</p> <p>3. Форми слова. Морфемі (префікс, корінь, суфікс). Словосполучення.</p> <p>4. Іменник (рід, число). Формозміна іменників. Клична форма (4 год.)</p> <p>5. Артикль. Формозміна артикля.</p> <p>6. Присвійні та релятивні форми на <i>-кіро/-гіро, -кро/-гро, -ко/-го</i> (2 год.).</p> <p>7. Прийменники (просторові, часові). Родові (артикльовані) форми прийменників. Суфіксальні форми іменників з прийменниковим значенням. Прийменникові звороти (3 год.).</p> <p>8. Дієслово. Відсутність інфінітиву. Незв'язане та зв'язане дієвідмінювання у теперішньому часі, імперфекті, перфекті. Особи та особові займенники (5 год.).</p> <p>9. Прикметники (родові форми).</p> <p>10. Резервний час (1 год.).</p>	<p><i>Учні знають:</i> суфіксальну систему ромського іменника та її функціональну відповідність українським відмінкам; ромську систему особових займенників.</p> <p><i>Учні уміють:</i> визначати морфемі (розкладати слово); змінювати іменники та артиклі в однині та множині; утворювати та вживати присвійні та релятивні форми іменника та відповідні присвійні та релятивні іменникові конструкції; правильно вживати дублетні форми іменника - суфіксальні та родово-прийменникові; вживати родові форми прикметника та узгоджувати їх з іменником; вживати зв'язані дієслівні конструкції з різноособовими актантами.</p>

Ромські історія та культура (10 год.)	
<p>1. Ознайомлення з історією Ромського народу. Індія - прабатьківщина Ромів (2 год.).</p> <p>2. Кочівля та осілість (2 год.).</p> <p>3. Голокост (2 год.).</p> <p>4. Роми України.</p> <p>5. Історія своєї родини.</p> <p>6. Ромські історія та культура у мистецтві інших народів (література, кіно, малярство) (2 год.)</p> <p>7. Ромський національний гімн (1 год.)</p>	<p><i>Учні знають:</i> про походження Ромського народу та його шлях до України; про спільну долю народів України; про знищення Ромів та інших народів під час фашизму та другої світової війни; про увагу до Ромів з боку інших народів та держави; про національний гімн.</p> <p><i>Учні уміють:</i> знаходити Індію та Україну на географічній мапі, показати шлях Ромів до України; стисло розповісти про історію своєї родини; висловлювати думки щодо кінофільму та картин; співати Ромський національний гімн, пояснювати різницю між державним та національним гімнами.</p>

6 клас	
(64 год., 2 год. на тиждень, резервний час 4 год.)	
Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
<p>Повторення вивченого у 5 класі (4 год.)</p> <p>Ромська абетка, письмо. Ромський фольклор. Основні відомості з давньої історії Ромів. Роми України.</p>	
<p>Ромське письмо (8 год.)</p> <p>1. Ромська абетка (латинка) (1 год.).</p> <p>2. Правила відповідності між кириличним та латинським Ромським письмом (2 год.)</p> <p>3. Розвиток навичок читання та письма двома графіками (5 год.)</p>	<p><i>Учні знають:</i> Ромську латинську та кириличну абетки; відмінності між Ромським письмом латинкою та письмом виучуваної іноземної мови; орфограми.</p> <p><i>Учні уміють:</i> читати тексти кириличним та латинським письмом з дотриманням орфоепічних норм та правильним інтонуванням; правильно перекладати кириличне письмо на латинське та навпаки й перевіряти написане; співставляти ромське письмо латинкою з письмом</p>

	виучуваної іноземної мови.
Ромські фольклор та література (20 год.)	
<p>1. Ромські чарівні казки (5 год.)</p> <p>2. Ромські короткі оповідання (2 год.)</p> <p>3. "Махабхарата" (2 год.)</p> <p>4. Казки індійських народів (2 год.)</p> <p>5. А.Русенко: 1 казка з "Три сестри" (1 год.).</p> <p>6. І.Феркова: 1 казка з "Знайшов собі життя" (1 год.).</p> <p>7. М.Козимиренко, О.Дулькевич, О.Демертер-Чарська, Н.Белугіна (вірши на вибір вчителя) (4 год.)</p> <p>8. В.Бамбула: 2 оповідання з "Циганська доля - що вітер у полі" (2 год.).</p> <p>9. Резервний час (1 год.)</p>	<p><i>Учні знають:</i> про основних героїв та основні події в "Махабхараті", про роль цього твору для культури Індії та світу; відомості про ромських авторів, твори котрих учили; про роль творчості в житті людини; про місце казки в Ромській культурі.</p> <p><i>Учні уміють:</i> розповідати про почуте; писати невеличкі твори на тему почутих (вивчених) казок, віршів, оповідань (у т.ч. типу "вгадай своє"); аналізувати почуте, самостійно визначати тему, ідею, давати оцінку діям та подіям.</p>
Ромське слово (20 год.)	
<p>1. Іменник: творення, синтаксичні функції (4 год.)</p> <p>2. Прикметник: ступені порівняння. Творення. Функції в реченні (4 год.)</p> <p>3. Числівник: розряди (кількісні, порядкові тощо). Формозміна числівників. Узгодження з іменниками. Творення (6 год.)</p> <p>4. Займенник: розряди (питальні, неозначені, означені тощо) (4 год.)</p> <p>5. Резервний час - 2 год.</p>	<p><i>Учні знають:</i> правила творення іменників, прикметників, числівників; синтаксичні функції іменників, прикметників; розряди числівників та займенників.</p> <p><i>Учні уміють:</i> визначати іменники, прикметники, числівники, займенники в реченні, визначати їх синтаксичну роль; правильно вживати їх в усному мовленні та писати за вивченими орфограмами; утворювати нові слова</p>
Ромські історія та культура (10 год.)	
<p>1. Подорож до Індії (2 год.)</p> <p>2. Ромський традиційний одяг (2 год.).</p> <p>3. Ромські традиційні танці (3 год.).</p> <p>4. Видатні Роми в історії (2 год.).</p> <p>5. Ромський національний прапор (1 год.)</p>	<p><i>Учні знають:</i> про основні міста Північної та Центральної Індії, про давні пам'ятки (Мохенджо Даро, Харапу та ін.); про елементи традиційного одягу та їх функції; про походження та розвиток традиційних танців; про Ромський національний прапор.</p> <p><i>Учні уміють:</i> показувати на мапі основні</p>

	міста Північної та Центральної Індії, стисло розповісти про Індію; називати елементи одягу та пояснювати їх призначення; називати та показувати елементи танків; стисло розповідати про І.Ром-Лебедева, Х.Ковпака, М.Сліченка, Л.Мануша, Ч.Чапліна; розповідати про появу Ромського національного прапора, про символіку його кольорів та частин.
--	---

7 клас (64 год., 2 год. на тиждень, резервний час 4 год.)	
Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Повторення вивченого у 6 класі (2 год.) Кириличне та латинське письмо. Іменні частини мови. Основні відомості з історії Ромів.	
Ромські фольклор та література (20 год.)	
1. Р.Тагор (біографія, 2-3 вірші на вибір вчителя) (2 год.). 2. Ромські оповідання про творення світу та про місце Ромів у світі (2 год.) 4. Сорбон: повість "Джугі" (6 год.) 5. Г.Деметерова: 2-3 оповідання з "Ром до Рома шлях знайде" (2 год.) 6. Становлення ромської літератури та мистецтва у СРСР (кінець 20-х - 30 роки ХХ ст.) (8 год.)	<i>Учні знають:</i> про роль і місце Р.Тагора в історії світової культури; про національну космогонію; причини появи повісті "Джугі", її основну тему та ідею; причини та основні етапи появи та знищення ромської літератури та мистецтва у довоєнному СРСР. <i>Учні уміють:</i> аналізувати вірші Р.Тагора, оповідання про творення світу, повість "Джугі" та виконувати творчі завдання за цими та іншими вивченими творами; системно пояснювати причини появи та знищення ромської літератури та мистецтва в СРСР
Ромське слово (32 год.)	
1. Дієслово: творення, синтаксичні функції. Складні дієслова. Дієслівні звороти	<i>Учні знають:</i> морфологічні ознаки, правила творення, синтаксичну роль

<p>(складені форми). Активні та пасивні форми. Дієслова з модифікаторами. Граматичні значення форм теперішньо-майбутнього часу на <i>-a</i>. Умовний спосіб. Класифікація дієслів (20 год.).</p> <p>2. Дієприкметник. Ознаки, творення, синтаксичні функції. Роль дієприкметників в Романі (творення, звороти, перехід в інші частини мови) (6 год.).</p> <p>3. Дієприслівник. Ознаки, творення, синтаксична роль. Часові форми в реченні. Стилiстична роль дієприслівників (4 год.)</p> <p>4. Резервний час - 2 год.</p>	<p>дієслова, дієприкметника та дієприслівника.</p> <p><i>Учні уміють:</i> утворювати дієслова, дієприкметники та дієприслівники, правильно вживати в усному та письмовому мовленні; визначати їхні морфологічні ознаки та правильно класифікувати; вживати різні форми умовного способу, теперішньо-майбутнього часу на <i>-a</i>.</p>
Ромські історія та культура (10 год.)	
<p>1. Індостан. Пакистан, Непал, Бангладеш, Шрі Ланка. Іран (2 год.)</p> <p>2. Ромська історія: наукові та ненаукові теорії та погляди (2 год.).</p> <p>3. Ромська нація в Європі та світі: XX сторіччя (4 год.).</p> <p>4. Ромські музеї (музеї Ромської культури в Брно, Білій Церкві, Самборі, Одесі, Тарнуві, Софії та ін.) (2 год.).</p> <p>5. 8 квітня - Міжнародний день Ромів (1 год.)</p> <p>6. Резервний час - 1 год.</p>	<p><i>Учні знають:</i> що прабатьківщиною Ромів були райони сучасної Індії та Пакистану, що в Індії Романі не має прямих "родичів" і стоїть у класифікації мов окремо; що існує величезна кількість фантастичних "теорій" про походження та життя Ромів і дуже мало справді наукових тверджень; про склад Ромської нації у світі; про колекції музеїв Ромської культури; про Міжнародний Ромський день, його появу та святкування.</p> <p><i>Учні уміють:</i> показувати на мапі вивчені країни та окремі райони в Індії та Пакистані, пов'язані з виходом Ромів; пояснити, чому та чи інша теорія про походження Ромів є науковою чи антинауковою; розповідати про етнічний склад Ромської нації та причини утворення різних етногруп; розповідати про музейні колекції та музеї Ромської культури, про збереження Ромських традицій; про Міжнародний день Ромів.</p>

8 клас (64 год., 2 год. на тиждень, резервний час 4 год.)	
Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Вступ (1 год) Ромська мова та Ромська нація у світі та в Україні.	<i>Учні знають:</i> про поточний розвиток Романі; поточний стан справ зі становленням Ромської нації
Повторення вивченого у 7 класі (2 год.) Граматичний матеріал (дієслово, дієприкметник, дієприслівник). Ромська історія.	
Ромська література (20 год.)	
1. Література народів Індії (3 год.) 2. Л.Селютина: роман "Циганка Рубінта" (2 год.) 3. Творчість М.Козимиренка (біографія, огляд, жанри, ліричний герой, переклади) (6 год.) 4. Ромська література на Балканах (Р.Джурич, А.Краснічі, М.Романов, Й.Нунев, Т.Димич та ін.) (3 год.) 5. Творчість О.Германо (огляд, основні твори, герої) (2 год.) 6. Образ Ромів в українській літературі (М.Коцюбинський "Дорогою ціною", М.Смотрицький "Циганка Аза", О.Кобилянська "Земля" та ін.) (4 год.) 7. Резервний час - 2 год.	<i>Учні знають:</i> про народи Індії та їх літератури; про творчий шлях Л.Селютиної, М.Козимиренка та О.Германо; про роль Ромської балканської літератури у становленні Ромської літератури як суспільного явища; про художнє відбиття спільної історії Ромів та інших народів в Україні за царату. <i>Учні уміють:</i> аналізувати прочитані твори, висловлювати своє ставлення до героїв; порівнювати переклади Ромською мовою з оригіналом та робити висновки щодо адекватності / неадекватності та відповідних причин.
Синтаксис Романі (30 год.)	
1. Речення просте та складне (1 год.) 2. Словосполучення: види, типи. Відмінність від речень. Предикативність / непередикативність (3 год.) 2. Просте речення: структура, члени речення (головні, другорядні, поширювачі).	<i>Учні знають:</i> будову та типи словосполучень; будову простого речення різних видів; вивчені пунктограми. <i>Учні уміють:</i> визначати структуру простого речення, встановлюючи синтаксичні функції слів; перетворювати

<p>Ознаки та визначення членів речення. Види простого речення. Односкладні, двоскладні. Означено-особове, неозначено-особове, безособове, називне речення (24).</p> <p>3. Пунктуація у простих реченнях (2 год.).</p>	<p>словосполучення на прості речення та навпаки; правильно ставити розділові знаки.</p>
<p>Ромські історія та культура (11 год.)</p>	
<p>1. Історичний шлях Ромів з Індії (міграційні шляхи, причини виходу, свідoctва, періодизація). Початок наукової історії Ромів. Ромологія (4 год.)</p> <p>2. Вплив Ромської культури на культури інших народів (Україна, Росія, Угорщина, Іспанія) (4 год.)</p> <p>3. Ромські театри та театральне мистецтво (Київ, Москва, Софія, Кошиці та ін.) (3 год.)</p> <p>4. Резервний час - 2 год.</p>	<p><i>Учні знають:</i> коли, чому та як предки Ромів вийшли з Індії (різні точки зору з цього приводу); імена та суть доробку засновників наукового вивчення Ромської історії, мови та культури; що Ромська культура значною мірою вплинула на культури інших народів, внаслідок чого виникли, наприклад, вербункош, чардаш, певною мірою фламенко, також іспанське "канте хондо", отримало розвиток музичне виконавство у Кримських татар, хоровий спів в Росії XIX ст. тощо; основні історичні та творчі дані про провідні ромські театри Європи.</p> <p><i>Учні уміють:</i> показати міграційні шляхи, назвати та визначити періоди міграції; пояснити, за яких умов та причин зберігався кочовий триб життя; пояснити причини ромського впливу на музичне мистецтво інших народів; розповідати про ромське театральне мистецтво</p>

<p>9 клас (64 год., 2 год. на тиждень, резервний час 4 год.)</p>	
<p>Зміст навчального матеріалу</p>	<p>Навчальні досягнення учнів</p>
<p>Вступ (1 год) Ромська мова: стан, функції та перспективи</p>	<p><i>Учні знають:</i> про поточний стан Романі та тенденції її розвитку в Україні та світі</p>
<p>Повторення вивченого у 8 класі (2 год.) Синтаксис (просте речення). Ромська</p>	

історія	
Ромська література (20 год.)	
<p>1. Література народів Індії (3 год.)</p> <p>2. В.Тихвинський: трилогія "Циганський роман" (6 год.).</p> <p>3. Творчість М.Максимоффа, Папуши, Р.Джурича, Е.Дембицького (біографія, огляд) (6 год.)</p> <p>4. Ромська література Угорщини (4 год.)</p> <p>5. Переклади Святого письма Ромською мовою та їх роль у становленні Ромської мови та Ромської культури (1 год.)</p> <p>6. Резервний час - 2 год.</p>	<p><i>Учні знають:</i> про народи Індії та їх літератури; про життєвий та творчий шлях В.Тихвинського, Папуши, Р.Джурича та ін.; про роль Ромської літератури в Угорщині у становленні Ромської літератури як суспільного явища; про роль перекладів Святого письма у культурі європейських та інших народів та зокрема в Ромській культурі.</p> <p><i>Учні уміють:</i> аналізувати прочитані твори, висловлювати своє ставлення до героїв; порівнювати переклади Ромською мовою з оригіналом та робити висновки щодо адекватності / неадекватності та відповідних причин.</p>
Синтаксис Романі (21 год.)	
<p>1. Складне речення (1 год.)</p> <p>2. Складносурядне речення: структура, засоби зв'язку (4 год.)</p> <p>3. Складнопірядне речення: особливості складнопірядних в Романі (труднощі перекладу). Структура, засоби зв'язку. Види та типи складнопірядних речень в Романі (12 год.)</p> <p>4. Безсполучникові речення. Слова-речення (4 год.)</p>	<p><i>Учні знають:</i> структуру та ознаки складного речення, засоби зв'язку частин; назви частин у складнопірядному реченні; відмінності між складними реченнями в Романі та мовах інших народів</p> <p><i>Учні уміють:</i> аналізувати текст, визначаючи в ньому різні види та типи речень, визначати зв'язки між частинами речень; трансформувати складні речення у прості та навпаки; будувати складні синтаксичні конструкції; використовувати синтаксичні засоби для досягнення виразності, чіткості, зрозумілості висловлювання.</p>
<p>Ромські діалекти. Історія Романі (9 год.)</p> <p>1. Поняття про діалект та говірку (1 год.).</p> <p>2. Ромські діалекти: поширення, особливості (4 год.)</p>	<p><i>Учні знають:</i> що таке діалект, говірка, розрізняти між ними; мовні особливості основних Ромських діалектів; що всі Ромські діалекти рівні (немає "кращих",</p>

<p>3. Історія Романі (2 год.).</p> <p>4. Ромське індійське письмо (2 год.)</p>	<p>"чистіших", "старших", "багатих" тощо); основні дані про історію рідної мови.</p> <p><i>Учні уміють:</i> аналізувати тексти різними діалектами, виявляти характерні ознаки, встановлювати відповідність власному діалекту; розповісти про основні історичні етапи Романі.</p>
Ромські історія та культура (11 год.)	
<p>1. Історія Ромів у європейських країнах XV-XX ст. (6 год.)</p> <p>2. Сучасна Ромська музична культура (4 год.)</p> <p>3. Ромські засоби масової інформації (1 год.)</p> <p>4. Резервний час - 2 год.</p>	<p><i>Учні знають:</i> коли, чому та як Ромів розселилися по європейських країнах; про ставлення до ромів з боку різних держав; про основні форми сучасного існування ромського музичного мистецтва; про основні ромські ЗМІ та їх роль у творенні Ромської нації.</p> <p><i>Учні уміють:</i> розповісти про причини та шляхи міграцій та оселення в різних країнах, про відповідні наслідки; розповісти про форми, тенденції, здобутки та втрати у сучасній Ромській музичній культурі, сформулювати своє ставлення до виявлених тенденцій; орієнтуватися в Ромських ЗМІ та добирати з них інформацію на задану тему.</p>

10 клас (32 год., 1 год. на тиждень, резервний час 2 год.)	
Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
<p>Вступ (2 год)</p> <p>1. Мови у сучасному світі. Місце Романі у суспільстві.</p> <p>2. Реіндикація як засіб розвитку Романі</p>	<p><i>Учні знають:</i> про роль та функції мови, її суспільне значення; про місце Романі як мови національної меншини в Україні, мови Ромської нації у світі; причини та засади політики реіндикації Романі</p>
<p>Ромське письмо (6 год.)</p> <p>Ромське кириличне та латинське письмо.</p>	<p><i>Учні знають:</i> основні відомості з історії індійського письма (брахмі, кхароштхі,</p>

Ромське письмо на основі індійської традиції	деванагарі, гурмухкі та інші (сучасні) системи); принцип силабічного письма; Ромську індійську абетку (лекІлок). <i>Учні уміють:</i> писати та читати Ромськими індійськими буквами.
Ромська мова (10 год.) 1. Походження Романі, діалекти Романі. 2. Діалектна лексика та її роль в розвитку Романі (4 год.) 3. Основні морфологічні особливості діалектів (5 год.)	<i>Учні знають:</i> основні відомості з Ромської діалектології, назви діалектів та їх диференційні ознаки. <i>Учні уміють:</i> розпізнавати основні діалекти Романі у письмовому представленні, встановлювати та пояснювати основні диференційні ознаки.
Ромська література та історія (14 год.) 1. Творчість М.Козимиренка (4 год.). 2. Ромська література СРСР у зв'язку з історією Ромів у СРСР (10 год.) 3. Резервний час - 2 год.	<i>Учні знають:</i> основні жанри поетичної творчості М.Козимиренка, особливості мови поета, 5-6 віршів на пам'ять; основні етапи становлення Ромської літератури за часів СРСР, особливості (та їх причини) творчості Ромських поетів та письменників у зв'язку з особливостями того історичного часу та особливостями літературного процесу в СРСР, основні жанри тогочасної Ромської літератури. <i>Учні уміють:</i> пояснювати причини появи та особливості розвитку Ромської літератури за часів СРСР; визначати жанри; аналізувати тексти та давати розгорнуті описи подій, героїв, причин їхніх вчинків; писати розгорнуті перекази

11 клас

(32 год., 1 год. на тиждень, резервний час 2 год.)

Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Вступ (2 год) Ромська культура як органічна частина світової культури. Роми як національна	<i>Учні знають:</i> про роль та функції культури в цілому та зокрема Ромської культури, особливості формування та розвитку

меншина та як нація	Ромської культури
Ромська мова (11 год.) 1. Переклад (5 год.) 2. Офіційно-діловий стиль (підготовка різних документів) (6 год.)	<i>Учні знають:</i> основні правила усного та письмового перекладу; правила складання та написання основних документів (заява, автобіографія, довідка та ін.) <i>Учні уміють:</i> перекладати прозові тексти; складати та писати основні документи.
Ромська література (19 год.) 1. Ромська література західноєвропейських країн (Іспанія, Італія, Франція, Німеччина, Великобританія) (10 год.) 2. Ромська тема в літературах інших народів (Україна, Польща, Росія, Молдова, Румунія, Угорщина) (9 год.) 3. Резервний час - 2 год.	<i>Учні знають:</i> основні етапи становлення та розвитку Ромської літератури в цих країнах, основні відомості про діячів Ромської літератури в цих країнах та їх роль в розбудові Ромської літератури в цілому; про причини появи Ромської теми в літературах інших народів, основні відомості про поетів та письменників, які писали на Ромську тематику. <i>Учні уміють:</i> пояснювати причини появи Ромської теми в літературах інших народів, основні мотиви та тенденції в зображенні Ромів, висловлювати своє ставлення до творів окремих авторів та їх письменницької та громадянської позиції, до героїв та їх вчинків

12 клас	
(32 год., 1 год. на тиждень, резервний час 2 год.)	
Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів
Вступ (2 год) Ромологія	<i>Учні знають:</i> поняття Ромології та її відмінність від поняття "циганологія", причини появи, основні етапи розвитку, значення для дальшого поступу народу
Ромська література (6 год.) 1. Твори новітньої Ромської літератури Ромська тема у культурі інших народів (14 год.)	<i>Учні знають:</i> основні тенденції та напрямки розвитку сучасної Ромської літератури; причини появи Ромської теми в літературах інших народів, основні

<p>1. Ромська тема в літературі та мистецтві інших народів (Іспанія, Франція, Німеччина, Великобританія, Чехія, Словаччина, Балканські країни) (7 год.)</p> <p>2. Ромська тема в мистецтві інших народів (образотворче мистецтво, музика, основні європейські країни) (7 год.)</p>	<p>відомості про поетів та письменників, які писали на Ромську тематику.</p> <p><i>Учні уміють:</i> пояснювати причини появи Ромської теми в літературах та мистецтві інших народів, основні мотиви та тенденції в зображенні Ромів, висловлювати своє ставлення до творів окремих авторів та їх мистецької та громадянської позиції, до героїв та їх вчинків.</p>
<p>Ромські культура та історія (10 год.)</p> <p>1. Основні напрямки, методи та способи вивчення Ромських культури та історії (2 год.)</p> <p>2. Ромологія як основа дальшого поступу Ромської нації (2 год.)</p> <p>3. Ромські культурологія та історія на науковій дисципліні (1 год.)</p> <p>4. Культурологічна характеристика Ромської нації (2 год.)</p> <p>5. Історична характеристика Ромської нації (3 год.)</p> <p>6. Резервний час - 2 год.</p>	<p><i>Учні знають:</i> основні методи та способи вивчення культури та історії, завдання Ромології, зокрема її культурологічного та історичного напрямів, засади загальної культурологічної та історичної характеристика свого народу як частини світової цивілізації.</p> <p><i>Учні уміють:</i> характеризувати свій народ з культурологічних та історичних позицій, користуватися основними поняттями Ромології.</p>